

מולין יקירין ויהודים נפלאים מלוקט
מדברות קדשו ותורתו של
רבי דוד חי אביהצירא שליט"א

מילה ראשונה

חזקתא

חזקתא דאורייתא
יסוד חדש ונפלא על הפרשה

לימוד התורה ללא הפסק בכל גיל

צימאון תמיד ללימוד התורה

כך היא דרכה של תורתנו הקדושה שיש בה הכל, וכמה שיש בה שובע ותענוג מכל דבר תורה, עדיין יש בה גם תאוה ללמוד עוד במשך כל החיים, כאשר האריך לבאר בעל ההפלאה ע"ה (פתיחה למסכת כתובות אות יב) שבתורה יש הרגשת שובע כמו שאמר הנביא (ישעיה נה ב-ג) 'למה תשקלו כסף בלוא לחם ויגיעכם בלוא לשבעה, שמעו הטו אזנכם ואלו אלי שמעו ותחי נפשכם', הכתוב ממדבר בדברי תורה וכפי שפירושוו במדרש (ויק"ר ל א) למה אתם שוקלים כסף לבני עשו בלא לחם, על שלא שבעתם מלחמה של תורה, 'ויגיעכם בלא לשבעה' למה אתם יגיעים ואומות העולם שבעים, 'בלא לשבעה', על שלא שבעתם מיינה של תורה דכתיב (משלי ט ה) 'ושתו בין מסכתי'. עוד אמרו חז"ל (ברכות יד.) כל המשביע עצמו מדברי תורה ולן, אין מבשרין אותו בשורות רעות, שנאמר (משלי יט כג) 'ושבע ילין בל יפקד רע'. מכל אלו מוכח שבתורה יש בה שובע.

התורה היא הדבר היחיד שיש בו הרגשת שובע והרגשת תענוג כאחד

והנה, במידת בשר ודם יתהפכו העניינים ויתנגדו זה לזה, יש שביעה אך בלא עונג, ויש עונג בלא שובע, כגון אם הגיע באכילתו לשובע, קץ מלאכול עוד דכתיב (שם כז ז) 'נופת ונפש שבעה תבוס', ומאידך בממון נאמר (קהלת ה ט) 'אוהב כסף לא ישבע כסף', ואמרו (קה"ר א יג) 'יש לו מנה רוצה מאתיים', שכמה שיהיה לו, ירצה וישתוקק ליותר, ואין בו שובע לעולם.

אבל התורה היא הדבר היחיד שיש בו גם הרגשת שובע, אך יחד עם זאת יש בה תשוקה לעוד, בבחינת 'יש לו מנה רוצה מאתיים'. שבמידת הקב"ה אמרו 'כלי מלא מחזיק', ועל כך אמרו חז"ל (אבות פ"ה מ"ב) 'מינה לא תזוע שאין לך מידה טובה הימנה', שיותר שירבה לימודו וישבע מאוד, יותר יערב ויתענג בה תענוג נפלא. וזהו 'כולם ישבעו ויתענגו', שלאחר השביעה יתענג בה ולא יזוע ממנו ואין מידה טובה מזה. ועל כך אמר דוד המלך (תהלים קט צו) 'לכל תכלה ראיתי קץ', לכל דבר שבעולם יש לו קץ ושובע, אך 'רחבה מצוותיך מאד', רחבה ללא קץ וגבול שרוצה עוד ועוד אף שמרגיש בה שובע.

לן רבי עקיבא והביא לנו ראייה מהמקרא. וכדבר הזה קשה בדברי הרמב"ם, לשם מה חידש לו שחיוב עסק התורה הוא עד יום מותו, מה שונה מכל מצוות התורה, שחייב בהם כל ימי חייו.

גם בזקנותו יתייגע בש"ס ופוסקים ולא יסתפק בדברים קלים

אלא חידוש גדול בא ללמדנו רבי עקיבא, 'למד תורה בילדותו' אותה תורה שלמד בילדותו ש"ס ופוסקים, ילמד גם בזקנותו, ולא יסתפק בסתם לימוד של זקנים דברים קלים וכיוצא. וכן יש לפרש ברמב"ם שבא לחדש לנו כי עד יום מותו יש לו אותו חיוב ללמוד תורה כמו בנערותו, שיתייגע בש"ס ובפוסקים ולא יסתפק בדברים קלים.

וּפִן יִסּוּרוֹ מִלְבָּבָהּ כָּל יְמֵי חַיָּיהָ וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיהָ וְלִבְנֵי בָנֶיהָ (ד טו). כתב הרמב"ם (ת"ת פ"א ה"י): עד אימתי חייב ללמוד תורה, עד יום מותו שנאמר וּפִן יִסּוּרוֹ מִלְבָּבָהּ כָּל יְמֵי חַיָּיהָ, וכל זמן שלא יעסוק בלימוד הוא שוכח. הקשה הרב יהודה צדקה ע"ה בספרו קול יהודה (יבמות סב:) על דברי הגמרא שם, 'רבי עקיבא אומר למד תורה בילדותו ילמד תורה בזקנותו, היו לו תלמידים בילדותו יהיו לו תלמידים בזקנותו, שנאמר (קהלת יא ו) 'בבוקר זרע את זרעך ולערב אל תנח ידך'. וכמו כן קשה על דברי הרמב"ם, בשלמא תלמידים היו חידוש, אף על פי שהוא זקן ואין לו כח, ישתדל שיהיו לו תלמידים גם בזקנותו. אבל 'למד תורה בילדותו ילמד תורה בזקנותו', מה חידוש יש בכך, הלא מצות תלמוד תורה כל ימי חייו ומה קא משמע

מילתא דפליאה

הקירבה העצומה שבתפילה

כִּי מִי גוֹי גָדוֹל אֲשֶׁר לֹא אֱלֹקִים קְרִיבִים אֵלָיו כֹּה אֱלֹקֵינוּ בְּכָל קְרָאֵנוּ אֵלָיו (ד ז). דברים מאירים כספיים חוזים אנחנו בפסוק זה, שבירושלמי (ברכות פ"ט ה"א) אמרו ששאלו תלמידיו של ר' שמלאי את רבם בטעם הנאמר בפסוק זה אֱלֹקִים קְרִיבִים בלשון רבים הנראה חלילה כשתי רשויות, וביאר להם כי קרובים האמור כאן בלשון רבים שהקב"ה קרוב בכל מיני התקרבות. שכן עבודה זרה נראית קרובה אך רחוקה היא כי סוף דבר אלוהו עמו והוא צועק עד שימות ולא ישמע ולא יושיע מצרתו. אבל הקב"ה נראה רחוק ואין קרוב ממנו, דאמר לוי, מהארץ עד לרקיע מהלך חמש מאות שנה ומרקיע לרקיע מהלך ת"ק שנה ועביו של רקיע ת"ק שנה, וכן לכל רקיע ורקיע.

ראה כמה הוא גבוה מעולמו ואדם נכנס לבית הכנסת ועומד אחורי העמוד ומתפלל בלחישה והקב"ה מאזין את תפילתו, שנאמר (שמואל א' א ג) 'וּחִנָּה הִיא מְדַבֶּרֶת עַל לִיבָהּ רַק שִׁפְתֶיהָ נִעוּת וקולה לא ישמע' והאזין הקדוש ברוך הוא את תפילתה. וכן כל בריותיו שנאמר (תהלים קב א) 'תפילה לעני כי יעטוף' כאדם המשיח באוזן חבריו והוא שומע. וכי יש לך אלוה קרוב מזה שהוא קרוב לבריותיו כפה לאוזן.

הקירבה תלויה במידת ההתקרבות בתפילה

בעומק דברי חכמים ביאר התורת חיים (סנהדרין לח:), שלפי שיש כמה מיני קירבה, יש מצד התולדה כאב ואם, יש מצד החתנות, ויש מצד החיוב כמלך על עבדיו וכרועה על הצאן. והוא יתברך קרוב לנו בכל מיני קורבה. אך יסוד מוסד הוא המוטל על האדם, שכל הקירבה הגדולה תלויה באדם עצמו, כפי שקורא האדם אליו כך יענה אותו הבורא. ועל זה אמר הכתוב בְּכָל קְרָאֵנוּ אֵלָיו שהכל תלוי בקריאתנו אליו, וכפי קירבתנו אליו כך יתקרב אלינו הבורא יתברך כביכול.

ברזא דאח"ד רמזים נפלאים על סדר הפרשה

מתפילתו של משה רבינו ע"ה יש ללמוד לתפילת כל איש מישראל

כנסת הגדולה לצורך רפואה ופרנסה ומפלת שונאים בלבד, כי אם הכל לצורך גבוה תיקוני עולמות כידוע למביני מדע [כי תפילה הוא צורך גבוה, שידע האדם מחסרונו שהוא נמשך מחסרון של מעלה, ויתפלל שימולא החסרון שם למעלה בשכינה, כי צדיקייא אינון שלוחי דמטרוניתא, וממילא ימולא החסרון שלו גם כן, רק שלא יכוין לתועלת עצמו רק לתועלת השכינה (צפנת פענח בשלח בשם הבעל שם טוב). ותהיה עיקר תפילתו 'רחמים ותחנונים לפני המקום', עבור השכינה שהיא מקומו של עולם, לאוקמא שכינתא מעפרא, וזהו עיקר עבודה שבלב להרבות תפילה ותחנונים לצורך גבוה [ואם כל עצמו של אדם ומגמתו בהשפך שיחו לפניו יתברך רק למלאות די חסרונו, אינו פועל כלום, והשכינה כביכול היא בסוד אלמת ואין לה דבורים במה להתפאר (אור המאיר שמות ד"ה בפסוק ותתצב)].

ויש לרמוז הדבר במה שנאמר למשה רבינו ע"ה **אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה**, כי משה רבינו ע"ה התפלל תקט"ו תפלות כמו שאמרו במדרש (דב"ר יא ט): ומנין שהתפלל משה באותו הפרק חמש מאות וחמשה עשר פעמים, שנאמר 'ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר, 'ואתחנן' בגימטריא הכי הוי. ונאמר לו לבל יוסף להתפלל תפלה אחת נוספת [שאילו התפלל משה עוד תפלה אחת שהם תק"ו, ועולה ו' פעמים כמנין אלקים, היה ממתיק בזה ו' בתי דינין -קצף אף וחימה ומשחית ומשבר ומכלה] האמורין בפרק במה בהמה (שבת נה). והיה נענה בתפלתו, לכך אמר לו 'אל תוסף דבר', ורמז יש בדבר לבל יתפלל תקט"ז תפילות כמנין 'מעות', פן יתגרה בו יצר הרע שלא תהיה תפילתו לשם שמים בתכלית, ועל כן אמר לו שלא יוסיף פן תהיה תפילתו על ממון ומעות גשמיים, אלא יוסיף לבקש תמיד על תיקון השכינה כי זהו עיקר התפילה הרצויה במרום. ושמה אם יוסיף להתפלל יבוא לבקש גם על עניני גשמיות, ולפיכך מוטב שלא יוסיף עוד להתפלל.

סך בעדו שאין מוחו בהיר כל כך, ואף על פי כן מתחזק ועובד עבודתו, 'לא יקצור', זה האיש לא יקצר לעולם בעבודת הבורא ברוך הוא.

ה' יתברך שומע תפילת כל פה - אף מיהודי הפשוט ביותר

כדבר הזה ממש נמצא גם בבחינת נפש, שאין איש מבני ישראל שאינו מסוגל להתפלל ולעבוד את השם יתברך, ובכל מדרגה שהוא - הקב"ה שומע בקשותיו, כמו שאומרים בתפילת שמונה עשרה 'כי אתה שומע תפילת כל פה עמך ישראל ברחמים', שאף אם התפילה היתה בבחינת 'פה', דהיינו מן השפה ולחוץ ובלי כוונה, אף על פי כן הוא יתברך שומע ומקבל צעקתו. וכך מפורש בתורה הקדושה אצל ישמעאל (בראשית כא יז) 'כי שמע אלקים אל קול הנער באשר הוא שם', ובגמרא (ר"ה טז): פירשו שהאדם נידון לפי מעשיו באותה שעה ולא לפי מה שהוא עתיד לעשות. וממילא ידע כל אדם ויחזק בליבו אמונה זאת, וכפי שאמר הרה"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב ע"ה בקדושת לוי (ויחי ד"ה יהודה אתה) שיש לו לאדם להתחזק באמונה זו, שעל אף שהקדוש ברוך הוא נקרא 'הגדול, הגבור, והנורא', ולו דומיה תהילה' (עפ"י תהלים סה ב), אף על פי כן יקר בעיניו דבריהם של עמו ישראל ומגיע מהם תענוג לבורא יתברך, אפילו ממי שהוא חס ושלום בדיוטא תחתונה, ובוודאי אין הקדוש ברוך הוא מואס חס ושלום בשום תפילת עמו ישראל.

תפילה לישועת השכינה

עוד למדו מכאן צדיקים כי עיקר תפילת האדם תהיה לבקש רחמים על השכינה הקדושה שתתעלה ממקום גלותה בתחתונים, וכמו שנרמז בדבר המשנה (אבות פ"ב מ"ג) 'וכשאתה מתפלל אל תעש תפלתך קבע אלא רחמים ותחנונים לפני המקום ברוך הוא', ופירש המגיד ממעזריטש ע"ה, שכאשר נכון ליבך להתפלל, 'אל תעש תפלתך קבע' לשאל עבור צרכיך הגשמיים, כי זהו כלל גדול אשר עיקר עבודת האדם היא התפילה שבלב, ולא תקנוה אנשי

ואתחנן אל ה' בעת ההוא לאמר. ה' אלקים אתה החלות להראות את עבדך את גדלך ואת ידך החזקה אשר מי אל בשמים ובארץ אשר יעשה כמעשיך וכגבורתך. אעברה נא ואראה את הארץ הטובה אשר בעבר הירדן הנהר הטוב הזה והלבנן. ויתעבר ה' בי למענכם ולא שמע אלי ויאמר ה' אלי רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה (ג כו-כז).

בגמרא (ע"ז ז): מובא דרשתו של ר' שמלאי: לעולם יסדר אדם שבחו של מקום ואחר כך יתפלל, מנלן, ממה שרבינו, דכתיב ה' אלקים אתה החילות להראות את עבדך וגו', וכתיב בתריה אעברה נא ואראה את הארץ הטובה. כן במדרש (דב"ר ב א) מבאר תחילת הפרשה בעניין הלכות תפילה ועשרה לשונות של תפילה, כיון שכך בספרי צדיקים התבארו כמה מדרכי התפילה לפני הבורא שיש לנו ללמוד מתפילה זו של משה רבינו ע"ה.

התפילה לבורא עולם מכל יהודי בכל מצב ובכל זמן

הרה"ק רבי נפתלי מרופשיץ ע"ה בספרו זרע קודש (ד"ה ואתחנן ה'): ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר, שלא אמר באיזה עת דיבר שעליה אמר בעת ההיא, ללמדנו שבכל עת ועת יתפלל האדם לפי העת ההיא שנמצא עומד בה, יהיה העת איזה עת שרק יהיה, עכל"ק. ותמיד בכל עת ובכל שעה יכול כל יהודי להתפלל לבוראו גם אם אין זה הזמן שמרגיש קרבה והתעוררות בעבודתו, וגם אם אין מוחו פנוי מכל וכל.

עובד ה' אין לו להמתין להתעוררות עליונה ורוח ממרום

כענין זה מובא בשם המגיד מקוזניץ ע"ה (ראה באר משה ויחי ד"ה נפתלי) לבאר הפסוק (קהלת יא ד) 'שומר רוח לא יזרע, ורואה בעבים לא יקצור', כלומר השומר ומחכה עד שיערה עליו רוח ממרום והתעוררות העליון להתפלל ולעבוד יתברך שמו, איש כזה לא יזרע זריעה בעבודת השם לעולם, ואילו 'רואה בעבים' היינו מי שרואה להתפלל ולעבוד את השם אף כשהוא נמצא בעביות וכאילו עב הענן

מילין יקירין

פרקי הדרבה ועבודה ה'

על סדר פרקי אבות

הלומד מכל אדם

הנהגה ישרה או מידה טובה באדם אפילו מעם הארץ או מרשע, יתן בדעתו מנהג זה וילמדנו ממנו, וזהו 'איזה חכם הלומד מכל אדם' איזה מידה טובה והנהגה ישרה בעבודת הבורא יתברך.

כיצד ללמוד מאדם שאין אפילו מידה טובה אחת

אך עדיין קשה, לו יצויר שרואה אדם רע מעללים אשר לא רק שאין בו ריח של תורה, אלא אפילו מידה אחת הגונה אין בו, כיצד יתכן לומר שגם ממנו יש ללמוד כאמרו 'הלומד מכל אדם'. על זה אמר הרה"ק רבי יצחק מווארקא ע"ה בספר בית יצחק (אבות ד"ה איזהו), 'הלומד מכל אדם', היינו אפילו מאדם מגונה ילמד מה מגונים מעשיו, ועד כמה רע להיות אדם מגונה.

מה חכמה יש באם כך היא הדרך הנכונה

מעתה תבואר אל נכון קושיא אחרת שהקשו במשנה, כיון שנאמר 'מכל מלמד השכלתי' מה חכמה יש במי שנוהג כך, הלא זוהי הדרך הנכונה ללמוד מכל אדם ולא נדרש לכך חכמה מיוחדת. אך על פי האמור, שיש להעמיק וללמוד מכל אחד את הדבר הטוב שיש לו ללמד, אם זה דבר תורה, או אפילו מידה טובה והליכות חיים, ואפילו ללמוד מאדם מגונה כיצד לא להתנהג, בשביל כזה דבר צריך אכן חכמה מיוחדת.

הלומד מכל אדם - סגולה להינצל מקנאת איש מרעהו

והאמת שלא רק חכמה למדנו מכאן כי אם גם סגולה נפלאה להתגבר על מידת הקנאה שכידוע גרועה היא ביותר, ומחובתו של האדם להשתדל שלא יבואו בני אדם להתקנא בו, וכן היתה תפילתו של רבי אליעזר שלא תעלה קנאתו על לב אדם (ירושלמי ברכות פ"ד ה"ב). והעצה לכך שישתדל ללמוד מכל אדם, וכמאמר המשנה 'איזהו חכם הלומד מכל אדם', ועל ידי שיהיה בבחינת תלמיד של כל אדם ממילא לא יהיו מתקנאים בו, שכן בכולם אדם מתקנא חוץ מבנו ותלמידו (סנהדרין קה:), וכיון שיהיה כתלמיד לכל אדם ממילא לא יהיו מתקנאים בו.

משל למה הדבר דומה, לאגרת שנשלחה מאת המלך לשר חשוב, והובא לבית השר על ידי נער נבזה וקרוע בגדים, שבודאי יקבל השר את האגרת ממנו בשמחה, כי מה לו להשליח הנבזה, הלא דבר המלך הוא. ולהבדיל, כן הוא אצל התורה הקדושה, כי החכם היודע שהחכמה ניתנת מאת ה' יתברך וכל דבר שיודע נשלח אליו ממרומים, וכך נגזר עליו טרם הולדו, הרי הוא לומד מכל אדם אף מהקטן.

פירוש ולא זכיתי שתאמר וכו' עד שדרשה בן זומא

על פי זה יתבאר דברי רבי אלעזר בן עזריה שאמר (ברכות יב:), הרי אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר 'ציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן זומא וכו', שיש להבין מדוע שמעו בקול בן זומא ולא לרבי אלעזר בן עזריה. ויתרץ בנחלת עזריאל בדרך צחות, שהרי ידוע שבאותו יום שמינו את רבי אלעזר בן עזריה לנשיא היה רק בן שמונה עשרה שנה, וכדי שיהיו דבריו מקובלים ולא יבזוהו נעשה לו נס מן השמים שהלבינו שערותיו והיה נראה כאיש זקן, ולכן אמר רבי אלעזר בן עזריה 'הרי אני כבן שבעים שנה' ומכל מקום עדיין 'לא זכיתי וכו', יען כי כולם ידעו את האמת שאני רך בשנים, ולא שמעו לדברי עד שדרשה בן זומא 'איזהו חכם הלומד מכל אדם', אפילו מקטן ושפל, ואז שמעו ממני וקבלו דברי.

מה יש ללמוד מאדם פחות

אמנם כל זה נכון כאשר מלמד דברי תורה, אז מובן מה יש ללמוד מכל אדם אפילו פשוט ואפילו פחות במעשיו, אך כשאין לו מה ללמד, כיצד ניתן להיות חכם הלומד מכל אדם. אך נבאר זאת באמצעות הדקדוק שדקדק הרה"ק רבי יחיאל מיכל מזלאטשוב ע"ה, מדוע לא אמר 'הלומד מכל מלמד' כלשון הכתוב 'מכל מלמד'. ויתרץ, כי התנא בא להוסיף כי לא תורה בלבד יש ללמוד ממלמדיו, אלא אפילו שאר מידות והנהגות טובות, דהיינו איזה

איזהו חכם הלומד מכל אדם (פ"ד, משנה א). עניין החכמה שנזכרה במי שלומד מכל אדם יש להבין, מה חכמה נדרש לאדם כדי ללמוד מכל אדם. בפשטות זוהי דרך החכם ללמוד מכל אדם, ולכך מצינו בדרכי החכמה גודל עניינם של חברים טובים, כמאמר החכם המובא במבחר הפנינים (כ יג) 'אמרו לחכם את מי תאהב יותר אחיך או חברך, אמר, איני אוהב אחי עד שיהיה חברי', ועוד אמר החכם 'תמהני מי שיקנה עבדים בממונו ולא יקנה חברים במתק לשונו'. אמור מעתה, עבודה גדולה יש כאן, ובמהותה נחזה במה שביארו המפרשים בכמה דרכים ואופנים. וכיון שמעלת החכמה גדולה למאד, מצאנו מים חיים בכל מיני פירושים ואופנים שונים לפרש ולהעמיס בדברי התנא 'הלומד מכל אדם', ואלו ואלו דברי אלהים חיים אשר ניתנו מרועה אחד.

הלימוד מכל אדם הוא הסיבה שנקרא תלמיד חכם

הרה"ק רבי שמחה בונם מפשיסחא ע"ה הסביר את הטעם שנקרא הלומד תורה בכל מקום 'תלמיד חכם', ולכאורה, אם מדובר במלמד תורה לאחרים האם לא יקרא 'תלמיד חכם' אלא חכם. אך על פי משנתנו 'איזהו חכם הלומד מכל אדם', שכל מעלת החכם הוא שלומד מכל אדם, אם כן החכם הוא תמיד בבחינת 'תלמיד', שמכל מה שרואה וכן מכל אדם שרק יהיה לומד הוא מה ששייך ללמוד ממנו, ולכן נקרא 'תלמיד חכם'.

הלומד מכל אדם אף הפחות

האלשיך הקדוש (ויקרא כא ט ד"ה בן זומא) מפרש, כי בא להורות לנו מי יחשב לחכם, שהוא רק הלומד ושומע דברי תורה מכל אדם אפילו משפל וקטן, ומביא התנא ראייה מדוד המלך ע"ה שאמר 'מכל מלמדי השכלתי' בלי להביט כלל על האיש מי הוא. ונותן טעם לדבריו 'כי עדותיך שיחה לי', שבשלמא אם הוא מלמד חידושים מעצמו אז הייתי צריך לדעת מי הוא זה אשר אשמע דבריו, אך הוא שח בדברי תורה שנקראת 'עדות ה' נאמנה' (תהלים יט ח) והיא קדומה אלפים שנה, אם כן החכמה אינה שלו אלא ניתנה לו ממרומים.

יצא לאור ע"י מכון אור לישרים
© כל הזכויות שמורות
אין להעתיק או להפיץ ללא אישור
מפורש בכתב ממכון אור לישרים

